Entrevista a Frederic Ximeno

«El medi ambient és el camí de canvi del model econòmic»

NÚRIA PELÁEZ

El futur serà verd, o no serà. Frederic Ximeno, director general de Polítiques Ambientals i Sostenibilitat del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, ho té clar: el medi ambient tindrà un paper clau en el nou model econòmic que surti de la crisi. L'impuls definitiu de les energies renovables, la reducció de les emissions de CO_2, la transformació del patró de consum o la millora de l'eficiència energètica en tots els sectors industrials són alguns dels temes que, al seu parer, Catalunya haurà de situar urgentment en el centre de l'agenda política i econòmica.

Sembla que la crisi econòmica ha aconseguit el que no havien aconseguit tots els biòlegs i ambientòlegs del món: qüestionar el model de creixement...

Realment el procés de canvi ja havia estat previ. En aquest moment la sostenibilitat i l'economia verda són un plantejament central en les economies desenvolupades, però el tomb no s'ha produït amb aquesta crisi sinó una mica abans. Un moment determinant va ser la presentació de l'Informe Stern, que plantejava que, si no actuem immediatament, el cost del canvi climàtic pot ser del 20 % del producte interior brut (PIB). En aquests moments aquest procés es posa sobre la taula com una oportunitat per a sortir de la crisi i ja es es comença a parlar del *green New Deal*[1], però té un pòsit que es va produir just abans i que ara comença a quallar en la societat. El que ha generat aquesta perspectiva no ha estat la crisi, sinó vint anys de coneixement cada vegada més profund de la qüestió ambiental, l'augment progressiu de la sensibilitat social i la incorporació del món econòmic a aquesta visió. Fa dos anys, un polític conservador com és Durão Barroso ja va plantejar que calia una revolució postindustrial. No és la crisi la que ha desencadenat la idea, però, com que la idea ja hi era, es pot plantejar fermament que el medi ambient és el camí de canvi del model econòmic.

«A Catalunya els indicadors ambientals no han acompanyat els bons resultats econòmics.»

L'anomenada corba de Kuznets relaciona el creixement econòmic amb la qualitat ambiental. En quin punt de la corba estem ara?

Els últims deu anys, especialment a Catalunya, han estat una dècada prodigiosa amb un creixement intensiu. Tenim, però, tot un paquet d'indicadors ambientals que no han acompanyat els bons indicadors econòmics. També s'han fet coses positives: hem estabilitzat la generació de residus *per capita* des de fa tres o quatre anys; en l'àmbit industrial hi ha hagut una gran millora de l'ús de l'aigua, i en l'àmbit domèstic també s'ha consolidat una reducció. A més, hem fet molta feina al final de línia: per exemple, la gestió dels residus ha millorat de manera clara. Hem millorat, tenim elements que fan pensar que és possible un model d'economia verda i ho hem demostrat en un moment de creixement econòmic.

El proper desembre se celebrarà a Copenhaguen una nova cimera sobre el canvi climàtic en la qual es pretén substituir el protocol de Kyoto. Afectarà l'actual conjuntura econòmica el contingut d'aquesta reunió i els seus resultats?

S'ha produït una novetat fonamental en aquest procés, que és el canvi de l'Administració nord-americana. El govern Bush havia estat un tap important perquè es va oposar al fet que els Estats Units s'incorporessin al procés. En canvi, l'Administració Obama vol incorporar-s'hi decididament. El que es pot produir és un desplaçament del lideratge que ara mateix exerceix Europa; de fet, el Parlament Europeu i la Comissió Europea ja s'han fixat uns objectius propis per al 2020 i s'han dotat d'instruments per a assolir-los. L'altre gran actor global és la Xina, que en aquests moments és el principal emissor de CO_2 en valors absoluts. A Copenhaguen hi haurà necessàriament un acord entre els EUA i la Xina, i Europa s'hi sumarà. Aquest acord, però, no anirà exactament per on diu Europa. En aquests moments els EUA estarien disposats a assumir compromisos de mantenir fins al 2020 el mateix nivell d'emissions dels anys noranta del segle XX, mentre que Europa proposa reduir-lo un 20 %. En canvi, per al 2050, els EUA proposen una reducció del 80 %, que és una aposta a llarg termini, però molt forta. El més important, però, és que aquest tema ha anat guanyant centralitat política.

Barack Obama vol convertir els Estats Units en el gran líder mundial del moviment per les energies renovables i contra el canvi climàtic. El món necessitava un líder com aquest per a afrontar aquestes lluites?

Necessitàvem que els EUA se sumessin al procés, això era imprescindible. Si, a més, ho fa amb un lideratge carismàtic que generi il·lusió i aposti per una economia basada en la innovació ambiental, molt millor. L'Agència de Protecció Ambiental nord-americana ja tenia tota la feina feta i tota la maquinària en marxa: només faltava que l'administració fes aquesta aposta política.

Des dels països emergents s'ha criticat que ara se'ls demanin uns requisits ambientals que la mateixa Europa no havia tingut durant els seus propis processos d'industrialització, i reivindiquen el dret a fer el seu propi procés d'industrialització «brut». Estan superats aquests arguments?

No, encara no estan superats. En les últimes convencions sobre el canvi climàtic aquest ha estat un factor clau. Els països en vies de desenvolupament, i sobretot els emergents, com la Xina, el Brasil o Sud-àfrica, han estat molt durs en aquest sentit. Estan d'acord a assumir compromisos però adverteixen que això requereix inversions del món desenvolupat. Demanen que se'ls doni la tecnologia per a fer un altre model d'industrialització sota l'amenaça que, si no és així, faran el mateix tipus d'industrialització que han fet Europa o els Estats Units. Hi ha l'opció de fer transferència tecnològica en aquest sentit, però també hi ha oportunitat de negoci. Per exemple, Alemanya no té sol per a obtenir energia solar, però està desenvolupant tecnologia per a fer-ho i després transferir-la i exportar-la. La qüestió és que vendre la tecnologia o fer una transferència raonable de determinats processos tecnològics no depèn dels governs, depèn de qui té les patents, i aquest problema no està resolt.

«A l'energia eòlica li queda poc temps de subvenció, però la fotovoltaica encara té molt camí d'aprenentatge per córrer.»

Sembla que, més que un problema de tecnologia, és una qüestió de costos: es parla del dúmping ambiental. És factible que aquests països assumeixin uns costos ambientals més elevats i, per tant, facin els seus productes menys competitius?

És complicat. Nosaltres també hem de fer la feina d'assumir els costos ambientals: si ho fem podrem exigir-ho als altres, però és complex. Al Departament hem promogut un treball sobre les emissions de CO_2 des de la perspectiva del consum, on es detecta un alt increment de la importació de productes de països que no tenen compromisos de reducció d'emissions. El balanç,

Frederic Ximeno

Frederic Ximeno (Barcelona 1967) és llicenciat en Biologia per la UB, tècnic urbanista i màster professional en Estudis Territorials i Urbanístics. Abans del seu nomenament com a director general de Polítiques Ambientals i Sostenibilitat del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, l'any 2006, la seva trajectòria professional s'havia centrat en la planificació ambiental, territorial i urbanística en el sector privat. Ha treballat a l'Estudi Ramon Folch, al GFE-SOCINTEC i al Centre d'Estudis de Planificació, i ha participat en projectes de planificació ambiental i territorial dins i fora de Catalunya. En l'àmbit internacional ha estat director adjunt dels plans mestres de desenvolupament urbà de Santa Ana i Sonsonate (El Salvador) i ha participat en l'avaluació ambiental i territorial de Juárez (Mèxic). Una altra de les seves àrees de treball ha estat la gestió ambiental i l'avaluació d'avenços sostenibilistes mitjançant la definició i l'aplicació de sistemes d'indicadors i models de gestió ambiental, com ara oficines de desenvolupament de l'Agenda 21 o l'Observatori de l'Energia de Barcelona.

▲ Frederic Ximeno és especialista en planificació ambiental, territorial i urbanística.

per tant, és el mateix perquè el CO_2 no és un problema local. L'objectiu és mantenir un determinat nivell mundial. No es tracta només de demanar als països en desenvolupament, i sobretot als emergents, que apliquin tecnologies i assumeixin costos, sinó que nosaltres també siguem capaços de no fer aquest transvasament.

Alguns països, com Rússia, defensen que el canvi climàtic beneficia els seus interessos. Com pot transformar el canvi climàtic el mapa econòmic mundial?

És cert que determinats àmbits al nord poden veure beneficiades les seves opcions de conreu, o que es podran obrir noves rutes de navegació pels pols. Però el balanç mundial no és gens positiu perquè l'increment de la temperatura suposa menys recursos hídrics, més variabilitat climàtica, una migració més elevada, més dificultats de desenvolupament per als països del sud i, per tant, costos geopolítics generals.

«Hem treballat per corregir i no pas per evitar. Però el canvi climàtic no és corregible, només es pot abordar no fent allò que el produeix.»

Fins a quin punt es pot prevenir el canvi climàtic?

El canvi climàtic posa sobre la taula un efecte sobre el medi que, per primera vegada, no és resoluble. Totes les millores ambientals que hem fet fins ara han estat al final de la línia: hem millorat poc els processos productius, però tenim mecanismes de depuració; no millorem la qualitat del riu, però millorem les depuradores... Hem treballat més per corregir que no pas per evitar. Però el canvi climàtic no és corregible, només es pot abordar no fent allò que el produeix. És el plantejament de la política sostenibilista: no hem de corregir les disfuncions ambientals, sinó crear un model que no les produeixi. Això és vàlid per a tot, però en el cas del canvi climàtic no hi ha cap altra opció possible. Per això s'han d'abordar totes les polítiques de mitigació que, a més, tenen molts beneficis col·laterals per a la salut, la qualitat de vida i la qualitat de l'ambient: si, per exemple, fem cotxes elèctrics o dissenyem un model territorial que requereixi menys mobilitat, reduirem les emissions de CO_2, però també farem una ciutat més amable.

Què opina de les crítiques a les importants subvencions públiques que reben les energies renovables?

Les subvencions han estat un instrument interessant i realment efectiu perquè la corba tecnològica funcionés. El primer molí de l'Estat espanyol es va ubicar a Catalunya. Era un molí que produïa 0,7 MW d'energia, amb una eficiència relativament baixa, i ara ja tenim molins de 4,5 MW. En deu anys hem vist una corba de maduresa tecnològica que no s'hauria produït sense les primes. Crec que haver invertit durant els anys que convingui per a accelerar el desenvolupament tecnològic és una bona política pública. D'altra banda, crec que a l'energia eòlica li queda poc temps de subvenció, mentre que a la fotovoltaica encara li queda molt recorregut perquè la seva corba d'aprenentatge ha estat més lenta i queda molt camí per recórrer.

Els empresaris catalans estan prou conscienciats per a continuar apostant per les energies renovables quan desapareguin les primes?

Hi ha una avantguarda que ha vist en aquest tema una veritable oportunitat de negoci i que n'està fent, però aquesta avantguarda no és a Catalunya. La meva primera sorpresa en els convencions de canvi climàtic és que el grup més nombrós és el dels empresaris. A les cimeres de Bali i Poznań, per exemple, la meitat dels participants eren empresaris. catalans, però, només hi van anar els que jo vaig portar estirats per una orella, que eren quatre o cinc. D'espanyols, només dos, i de la resta del món, milers. En tot cas, el que reclamen els productors no són moltes primes, sinó un marc estable, sense les variacions continuades i la incertesa amb què es mouen ara.

«El que reclamen els productors d'energies renovables no són moltes primes, sinó un marc estable, sense les variacions continuades i la incertesa amb què es mouen ara.»

Per què els empresaris catalans no ho veuen tan clar com els de la resta del món?
La culpa és de tots plegats. Des de l'Administració es podrien fer més coses per a incentivar les energies renovables. Ara tenim dos centres de recerca que espero que siguin molt aplicats i donin vida en aquest sentit: l'Institut de la Recerca de l'Energia a Catalunya, que està participat per empreses, i l'Institut de Recerca del Canvi Climàtic. Són dues potes importants per a vincular recerca i innovació. També tenim els clústers de l'aigua i dels residus, que funcionen; el futur acord per a la internacionalització del sector ambiental a Catalunya, i empreses interessants en l'àmbit dels residus i de l'aigua. Podem fer moltes coses, però crec que Catalunya ha anat a remolc. A diferència d'Europa, aquí aquestes qüestions no estan en el centre de la política.

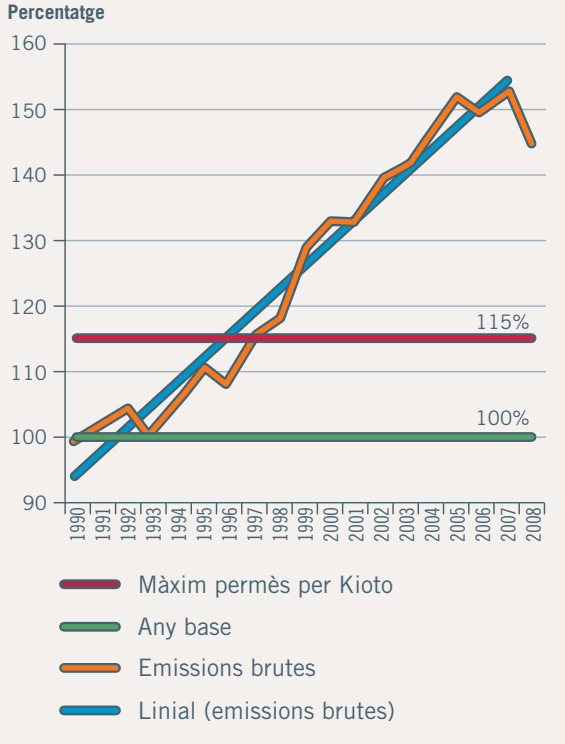
«Les empreses elèctriques poden compensar la caiguda del consum amb l'obertura cap a nous sectors, com el transport.»

Hi ha qui defensa l'energia nuclear com l'alternativa més estable per a reduir les emissions de CO_2. Què n'opina?
Hi ha un avanç molt fort del *lobby* nuclear, que ha passat per hores baixes i ara, amb el tema del canvi climàtic, torna a treure el cap perquè és cert que no genera emissions. Però jo crec que no és una alternativa a curt termini ni és cert que sigui més barat. L'energia nuclear és la més subvencionada de totes: totes les centrals nuclears han estat desenvolupades amb diners públics. A més, aquesta energia genera diversos problemes. D'una banda, la vinculació entre l'energia nuclear i la proliferació d'armament és indiscutible, i l'Iran n'és un clar exemple. També hi ha un risc per a la seguretat pròpia, el problema dels costos i l'inconvenient de com eliminar els residus. A més, l'energia nuclear no serveix com a alternativa immediata: aconseguir els recursos per a construir una central nuclear, trobar el lloc on ferla, posar-la en marxa... estem parlant d'entre cinc i nou anys. Alguns països opten per l'energia nuclear desenvolupada des del sector privat. De fet, a Espanya no hi ha moratòria, si algú vol muntar

Kyoto, un objectiu encara llunyà

Segons un informe de CCOO i la revista *World Watch*, les emissions de CO_2 a l'Estat espanyol van disminuir un 6,5 % durant el 2008, en part gràcies a l'aportació de les energies renovables, però sobretot gràcies a la moderació en el consum d'electricitat i en la utilització del vehicle privat i del transport de mercaderies arran de la crisi. Aquesta xifra suposa la baixada més gran des del 1990, però Espanya continua sent l'estat industrialitzat on han augmentat més les emissions i el que té encara més lluny el compliment dels compromisos de Kyoto. Amb aquest protocol, Espanya es comprometia a no superar en més d'un 15 % les emissions de gasos d'efecte hivernacle respecte de l'any base 1990 per al període 2008-12. El compromís ha demostrat ser inassolible: l'excés d'emissions se situà el 2007 ja per sobre del 52 % i Espanya s'ha convertit en el principal finançador dels fons de carboni, els recursos dels quals es destinen a promoure projectes per a reduir les emissions de CO_2 en els països en vies de desenvolupament.

Evolució de les emissions de gasos d'efecte hivernacle a Espanya. 1990-2008

Font: Rodrigo, F. i Santamarta, J. (2008). «Evolución de las emisiones de efecto invernadero en España (1990-2007)». *CCOO, World Watch i elaboració pròpia.*

▲ La millora de l'eficiència encara té un llarg camí per recórrer a Catalunya.

una central nuclear ho pot fer. Una altra cosa és que no hi ha cap empresa privada que s'hi posi.

En canvi sí que es planteja allargar la vida de les centrals existents...
El Departament de Medi Ambient va elaborar un pla similar al plantejament que té Alemanya: tancar les centrals nuclears d'aquí a X anys, però, mentrestant, desenvolupar la nova política energètica alternativa que necessitem per a poder-les tancar, amb un impuls radical de les energies renovables. Ja no és vàlid que les empreses que les exploten continuïn cobrant el mateix preu per l'amortització, perquè en els quaranta anys que aquestes centrals porten obertes ja estan més que amortitzades. El nostre pla proposa continuar cobrant el mateix, però com que els diners ja no són d'amortització, dedicar-los a desenvolupar energies alternatives i a promoure econòmicament les àrees on s'ubiquen les centrals per compensar l'impacte de quan s'arribin a tancar.

Quins sectors tenen més marge de millora en termes d'eficiència energètica?
La millora de l'eficiència encara té un llarg camí per recórrer a Catalunya, fins i tot més que les energies renovables. És molt complicat que siguin les empreses energètiques les que promoguin l'eficiència, perquè no tenen cap interès a vendre menys. En canvi, això obre un nou nínxol econòmic per a empreses de serveis energètics. Tots els sectors industrials de Catalunya tenen futur, però s'hi ha d'introduir eficiència. Per exemple, si hem de mantenir el sector automòbil, hem de buscar la producció de cotxes petits urbans i eficients que generin poc CO_2.

Fins a quin punt la caiguda del preu del petroli desincentiva la investigació i el desenvolupament d'energies renovables?
El preu del petroli tindrà molt a veure en aquest procés. No sabem com evolucionarà però és molt factible que el *peak-oil*[2] es produeixi en aquest segle. Però si arribem a un mercat global de CO_2, i jo crec que tard o d'hora hi arribarem, el preu de la tona de CO_2 serà també un factor fonamental perquè les energies que en generin més estaran més penalitzades. Si la tona de CO_2 està al voltant de 50 dòlars podem fer tot el que hem de fer per a reduir emissions. Si està a 100, seria fantàstic, però si està a menys de 50 dòlars la tona no anirem enlloc, perquè ningú no en farà cas. El preu de la tona de CO_2 depèn del llindar de reducció que ens posem i de la nostra capacitat de reduir; és a dir, es tracta d'una decisió totalment política.

«Les subvencions a les energies renovables han estat un instrument realment efectiu perquè la corba tecnològica funcionés.»

Actualment Espanya és el principal finançador dels fons de carboni; en aquest quinquenni potser ens caldrà pagar pel nostre excedent d'emissions uns 1.000 milions d'euros que podríem haver invertit en el canvi de model econòmic. A través d'aquests pagaments estem invertint en tercers països molts diners que es podrien haver dedicat a millorar la mobilitat aquí i fer més transport públic; o a millorar l'eficiència de les indústries, i tot això ajudaria a reduir emissions. Hem estat molt poc hàbils en això.

A part de la promoció de les centrals de cicle combinat, podríem esperar més de les empreses energètiques des del punt de vista de la recerca i la innovació?
Ja estan convençuts, però els hem d'empènyer a fer-lo. És evident que ells no tenen molt interès a promoure l'eficiència, però la perspectiva de futur que jo plantejo és que l'electrificació del transport obre un gran ventall de necessitat d'electriciat en àmbits on no es necessitava. Les empreses elèctriques han vist que, si la nostra societat ha de ser energèticament més eficient i ha de consumir menys electricitat, poden compensar-ho obrint nous clients en nous sectors on fins ara no s'utilitzava l'electricitat. Però també hem de ser exigents amb la inversió a Catalunya, amb la fortalesa i el funcionament de la xarxa, amb l'impacte sobre el territori, etc.

La crisi de la construcció pot ser una oportunitat per a refundar el sector. Quines implicacions ambientals i energètiques s'haurien d'incorporar?
La construcció és un dels sectors tradicionals que tenen un marge més important de millora ambiental. El factor principal serà la rehabilitació basada en la millora de l'eficiència energètica i la gestió dels fluxos ambientals, però també una construcció que incorpori de sèrie aquests paràmetres. El Departament de Política Territorial i Obres Públiques i el de Medi Ambient i Habitatge han impulsat el Pla d'Àrees Residencials Estratègiques (ARE), on s'estableix una normativa que hauria de servir de referència per a tots els nous barris del futur.

Cal un nou model de consum?
És imprescindible canviar l'actual model de consum, des de l'embolcall del que consumim fins al seu origen. No puc dir que haguem de deixar d'importar productes de països en vies de desenvolupament però hem de compatibilitzar-ho amb el consum proper i hem d'assumir el cost d'aquesta importació. Malgrat això, és possible que encara surti més barat un plàtan de l'Equador que un de Canàries, però almenys hem de tenir en consideració d'on vénen els plàtans a l'hora de fer l'acte de compra.

NÚRIA PELÁEZ

Llicenciada en Periodisme per la UAB i màster en Direcció de Comunicació per la UPF.

Col·labora habitualment a la secció d'economia de *La Vanguardia* i al suplement *Dinero* del mateix diari. Ha estat redactora de l'Agència Catalana de Notícies i col·laboradora externa de diversos mitjans de comunicació i publicacions corporatives.

Notes

1. New Deal verd
2. Punt de màxima explotació i rendiment en l'extracció de petroli, a partir del qual aquest esdevé més escàs i més car d'extreure.